

iz besedila, da bi imeli ti dve besedi različen pomen. Marko Kerševan v spremni študiji dosledno uporablja heretik in herezija.

Darja Šterbenc

Janek Musek

OSEBNOST IN VREDNOTE

Educy d.o.o.,
Ljubljana 1993

242 str., cena: 4.914 SIT

Prelomni časi nas ponavadi spodbudijo, da se globlje zazremo v preteklost in se obenem zamislimo o prihodnosti. Prehod človeštva v novo tisočletje je zaznamovan z izjemnimi rezultati na področju tehnologije in znanosti, česar pa ne bi mogli trditi za uveljavljanje človekovega etičnega čuta. Nasilje, vojne, revščina in lakota so za mnoge medijsko skonstruirana resničnost, ki jo lahko "izključimo" s pritiskom na gumb televizijskega upravljalca. Veliko jih je, ki se ji ne morejo tako preprosto izogniti. Je ob tem še etično, da nekdo na glas izraža optimizem in vero v človeka, v osebnost, v vrednote, se sprašuje Janek Musek, avtor knjige "Osebnost in vrednote". Toda, ali bi bilo etično opustiti upanje? Ljudje namreč nismo zgolj pasivni opazovalci sveta, ampak ima vsak izmed nas določeno nalogo. Vsako življenje je nosilec določenega poslanstva in vrednote so tiste, ki kažejo pot. V njih se zrcali vse, kar človeku resnično nekaj pomeni, tisto, kar mu je največ vredno, najbolj dragoceno, sveto. Povedo nam, kam kreniti na razpotjih in kako stopati po izbranih poteh. Potemtakem je njihova vloga še posebej pomembna v težkih časih, ki kličejo po temeljnih spremembah v naši zavesti in predvsem po obuditvi človeškosti.

Številnim knjigam s slovenskega družboslovnega trga bi lahko priznali dobro teoretično zastavitev, toda le redke obenem prispevajo tudi aktualen empirični del, ki povezuje delo v uporabno znanstveno celoto. Delo, ki ga predstavljam, razkriva vpletenost vrednot v kontekst človekove osebnosti in je argumentirano z rezultati avtorjevih lastnih raziskav.

Prvo poglavje, ki ima naslov "Osebnost in njene razsežnosti", nas seznaja z dvojnostjo motiviranja. Na človeka delujeta njegova gonska in duhovna narava: nagoni in potrebe nas "potiskajo", cilji, ideali in vrednote nas "privlačijo". Motivi delujejo na treh ravneh. Eno obvladujejo nagonski motivi, ki regulirajo človeški organizem; njihovi zastopniki so biološko in nagonsko delujoče potrebe. Drugo predstavljajo motivi, ki regulirajo človekove odnose z drugimi, torej medosebne odnose in socialno sožitje; to so socialni motivi in družbena morala. Na tretji ravni so uvrščeni motivi, ki urejajo človekovo osebnostno in duhovno rast, samouresničevanje in iskanje smisla; gre za človekove duhovne ideale in vrednote.

"Kategorije vrednot" je naslov poglavja, ki vrednote popelje skozi čas in različne kulture, razloži pojmovanja iz filozofije in psihologije, jih definira in klasificira.

"Človekov vrednostni univerzum" predstavlja rezultate raziskovanj, ki razkrivajo hierarhično strukturo vrednostnega sistema.

Poglavje "Vrednote v zrcalu osebnosti" raziskuje odnos med vrednotami in temeljnimi motivi. Med drugim izpostavlja vprašanja utemeljenosti vrednot na človekovih potrebah in spolnih razlik v vrednotenju. Zaključuje z razmišljanjem o hedonskih in potenčnih ter moralnih vrednotah. Z njihovim usklajevanjem se prebijajo v ospredje vrednote življenjske izpolnitve, ki zadevajo vse tisto, kar naj bi osmišljalo naše bivanje.

Zadnje poglavje z naslovom "Križa vrednot in nova doba" aktualizira vrednostne vidike življenja. Opisuje obstoj neskladja med človekovimi vrednotami in njegovim obnašanjem, katerega negativne posledice so vojne, zločini in izkoriščanje. Dejstvo je, da ljudje pogosto ne ravnajo v skladu z etiko, ki jo sicer priznavajo in spoštujejo. Premaganje tega neznanja opisuje Musek kot morda največjo nalogo bodočega človekovega razvoja.

Dandanes pogosto govorimo o krizi vrednot, vendar to ne pomeni, da je z njimi kaj "narobe" ali da bi jih bilo potrebno prevrednotiti. Še vedno obstajajo občečloveške vrednote, vendar njih poznavanje in sprejemanje še ne zagotavlja njihovega uresničevanja. Musek predlaga, da bi bilo bolj ustrezno govoriti o krizi osebnosti. Problem človeštva namreč ni iskanje "pravih" vrednot; te univerzalne smernice našega ravnanja so znane in ni potrebe, da bi za bolj etično življenje morali iznajti nove, uspešnejše. Glavni problem je uskladitev (pri)znanih vrednot s človekovimi dejanji. Dejstvo, da je kriza vrednot pravzaprav kriza osebnosti, je pomembno spoznanje Muskovega dela. Dragoceno predvsem zato, ker bo bralca na poti iskanja napotilo v pravo smer: ne v iskanje novih vrednot, ki bi "rešile" svet, ampak v raziskovanje skritih plasti svoje osebnosti, ki ne "dovoljuje", da bi se etično spoznano v ljudeh tudi udejanjilo.

Sklepno poglavje opozarja na duhovno krizo sodobnega človeka v zahodnem kulturnem svetu, ki jo povezuje s slabljenjem prepričanosti v religiozno in metafizično zasnovanost kozmosa, s tem pa tudi vrednot in morale. Izgubo vere v nadosebnost utemeljenost vrednot in v njihovo svetost označuje kot izgubo pomembne oporne točke v človekovih vrednostnih orientacijah. Na znanstvenem mišljenju utemeljena moderna paradigma je prispevala k nadaljnji

desakralizaciji sveta, odstranjevanju svetega in numinoznega; pomagala je razložiti svetovno dogajanje, vendar ga ni uspela osmisliti na način, ki bi utegnil biti enakovreden religiozni osmislitvi. Izguba življenjskega smisla pa nujno vodi v duhovno krizo.

Svež veter nove dobe prinaša upanje, da bo človek s preusmeritvijo svoje pozornosti s krize vrednot na krizo osebnosti uzrl v sebi moči, ki omogočajo uskladitev ne le protislovij znotraj samega sebe, ampak tudi svojega odnosa do sveta. Najvišji cilj osebnostne izpolnitve navdaja z občutkom poslanstva, ki osmišlja človekovo bivanje. Kot najvišji dometa tega stremljenja Musek omenja ljubezen.

Predvsem v tem zadnjem poglavju postaja Muskova strokovna razprava in argumentacija mestoma esejistična, ne toliko strogo znanstveno razumska, ampak bolj intuitivna, občutena. To nikakor ni pomanjkljivost, ampak morda celo tista nujna iskra, ki bo bolj kot na bralčevo intelektualno plat vplivala na njegovo emocionalno doživljanje sveta. In ker je za celovito dožemanje potrebno oboje, je ta posebnost skorajda prednost. Podobno deluje tudi razmišljanje o odnosu med cilji, ki si jih zastavimo, in sredstvi, ki nas popeljejo do njih. "Cilj opravičuje sredstvo", je pogosto naše geslo. Toda nekatera sredstva pomenijo kršenje prav teh ali celo višjih ciljev oziroma vrednot. Tako ljudje z uporabo napačnih sredstev pogosto najbolj drastično kršijo moralna načela, ki jih že tisočletja priznavajo kot temeljna, ugotavlja Musek. Obenem opozarja na dve zagati, v kateri je zabredlo človeštvo: politično nasilje in ekološko katastrofo. Obe izvirata iz človekovih notranjih zablod; človek namreč ni le njuna žrtev, ampak tudi njun ustvarjalec.

Posebnost človeka je, da v nasprotju z vsemi zakoni nekako beži pred lastno srečo. Glavni

razlog za takšno nesmiselno početje naj bi bil v tem, da ne zna identificirati ciljev, ki bi ga na koncu vendarle osrečili. Ti cilji so občečloveške vrednote. Ob tem Musek izpostavi temeljno krščansko moralo, zaobseženo v triadi "vera, upanje, ljubezen". Gre za vprašanje, ki je danes predmet mnogih razprav; med njimi so tudi mnenja, ki temeljnim krščanskim vrednotam odrekajo mesto v univerzalni etiki. Po Muskovem mnenju pa te tri vrednote osmišljajo vse druge in predstavljajo kristalizacijo človekove etične intuicije. Nasprotna pot vodi v tisoče strahov (pred revščino, bolečino, smrtjo...), ki zameglijo etično držo in vodijo v nasilje, uničevanje, omamo in depresijo. Nova doba, ki se rojeva, verjetno ne bo prinesla novih vrednot, morda le drugačne vrednostne hierarhije in sisteme. Bistvena sprememba, za katero si moramo prizadevati, je uskladitev naših ravnanj z že sprejetimi vrednotami in predvsem sprememba pogleda v osebnosti vsakega posameznika. Muskova knjiga na polici s strokovno in znanstveno literaturo je znanilka, da smo na dobri poti.

Melita Poler

**Lado Pohar (odg. ur.),
Rado Cilenšek in
Vasja Predan (ur.)**

TELEVIZIJA PRIHAJA
Spominski zbornik o
začetkih televizije na
Slovenskem

RTV Slovenija, uredništvo
Kričiča, Ljubljana 1993
252 str.

Ob 35. obletnici oddajanja TV v Sloveniji so si trije upokojeni pionirji slovenske televizije, njen prvi

direktor Lado Pohar, prvi odgovorni urednik TV programov Rado Cilenšek in prvi dramaturg Vasja Predan, vzeli čas in zbrali ter uredili v izjemno zanimiv zbornik spomine 33 sodelavcev, ki so tehnično, organizacijsko in programsko spremenili "gledanje na daljavo" iz tehnične zanimivosti, o kateri je bilo mogoče kje kaj prebrati ali si izjemoma na službenem potovanju v "inozemstvo" v kakšni izložbi celo ogledati, kako čudo deluje, v redno produkcijo vsebinsko razčlenjenega vsakodnevnega programa (dogodek, ki zamejuje konec začetka TV v Sloveniji, je uspešen prenos skokov v Planici marca 1960 prek Evrovizije, torej nedvomna mednarodna politična in programska "habilitacija" TV Ljubljana). Zbornik je bogato opremljen s fotografsko dokumentacijo (ta ne dokumentira le obrazov prvih ustvarjalcev TV pri nas, pač pa tudi pripravo in izvedbo poskusnih in rednih oddaj, prve učitelje in učence, prijatelje in obiskovalce, trenutke oddiha in praznovanja, pa nekaj skic, dokumentov in ilustracij). Dodani so seznam rednih uslužbencev TV Ljubljana 1957-1961, podatki o avtorjih, register imen in kratke povzetke v angleščini. Kljub temu, da so se uredniki odrekli zgodovinopisnim pretenzijam in se zadovoljili z zbirko pričevanj, pa je tako zaradi bogastva in preglednosti